

УДК 372.8

**Е.М. Аюбова, ас., В.В. Щербина, к.б.н., доц., Ю.В. Чебанова, к.геогр.н, ст.
викл., М.М. Ганчук, ст. викл., В.П. Скиба, к.с-г.н., ас.,
О.Г. Антоновський, ас.**

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

АНАЛІЗ КОМФОРТУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ ЙОГО ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ТДАТУ ЗА РЕЗУЛЬТАТМИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ОПИТУВАНЬ МАГІСТРАНТІВ 2021 Р. СПЕЦІАЛЬНОСТІ 101 – ЕКОЛОГІЯ

Анотація. У статті проаналізовані данні соціологічних опитувань магістрантів першого та другого курсів у питаннях забезпечення їх прав, свобод та інтересів у освітньому процесі на ОПП «Екологія». Було досліджено аспекти безпечної взаємодії студентів та викладачів у навчально-виховному процесі з метою запобігання проявів неповаги та насильства. В статті розглянуто проблема розробки та впровадження системи заходів з профілактики правопорушень між учасниками освітнього процесу; механізмів запобігання та реагування на найменші прояви порушення безпечного середовища через психолого-педагогічний супровід здобувачів вищої освіти ТДАТУ. Проведений аналітичний огляд отриманих результатів соціологічних опитувань та діючих практик реалізації освітнього процесу на рівні освітньої програми зокрема та ЗВО в цілому.

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, інститут кураторства, соціологічні опитування, спеціальність 101 – Екологія, ТДАТУ.

Постановка проблеми. Проблема соціально-психологічної адаптації студентів (пристосування до групи, стосунків у ній, формування особистого стилю поведінки, стилю взаємодії з ровесниками та викладачами); створення безпечного освітнього середовища; запобігання та протидія проявам насильства (булінгу, цькуванню) – є однією з важливіших завдань сучасного суспільства. Безпека освітнього середовища являється його якісною характеристикою та необхідною умовою будь-якого начального закладу для його ефективного функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних дослідженнях [1,3,5] психологічна безпека студентів розглядається як результат взаємодії зовнішнього (освітнього) та внутрішнього (особистого) середовища. Разом з тим, емоційне комфортне перебування студента в ЗВО обумовлено його особистими характеристиками та залежить від низки факторів: вміння вибудувати емоційно-близькі відношення в колективі; ступінь соціальної адаптованості; психоемоційної стабільності та комфортності; комунікативності тощо [1]. За дослідженнями деяких вчених [3,5,6] проблеми

відсутності психологічної безпеки та виникнення психотравмуючих ситуацій в навчальному процесі освітнього закладу прямо чи опосередковано впливають на фізичне і психологічне здоров'я особистості. До таких факторів вчені відносять:

- конфлікти у стосунках педагог-студент, студент-студент, студент-батьки тощо;
- проблема адаптації в освітньому середовищі;
- атмосфера конкуренції між однолітками;
- надмірна строгість і вимогливість педагогів тощо.

В цьому аспекті важливо та необхідно формування психологічно безпечного середовища, створення умов довірливих відношень між всіма учасниками освітнього процесу.

Враховуючи вище зазначене доцільно зауважити актуальність обраної проблематики, що потребують постійного оновлення та доповнення не лише на рівні ЗВО але і на рівні організації освітнього процесу в умовах реалізації окремо взятої спеціальності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз результатів бальної оцінки тверджень визначених за результатами соціологічних опитувань магістрантів спеціальності 101 – Екологія ТДАТУ стосовно формування безпечної взаємодії студентів та викладачів у освітньо-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу досліджень. В ході проведеного дослідження використовувались загальнонаукові та конкретно-наукові методи, а саме: аналіз та синтез, системне узагальнення та порівняння, тощо; окрім цього використовувались прийоми соціологічних досліджень на основі анкетного опитування.

У процедурі опитування прийняли участь магістранти спеціальності 101 – Екологія першого та другого року навчання Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного. Всього було опитано 85,7% контингенту здобувачів, які навчаються у магістратурі. Анкетування здобувачів проводилось у 2021 р. В ході опитування студентам було запропоновано оцінити за 10 бальною шкалою наведене твердження (при цьому 10 балів відображають повну відповідність діючим прийомам реалізації освітнього процесу на освітньо-професійній програмі (ОПП) «Екологія» другого (магістерського) рівня, а 1 бал відповідно цілковиту незгоду). Перелік тверджень що виносились для оцінювання:

- Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) можливістю висловлювати власну точку зору.
- Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від примушення робити що-небудь проти свого бажання.
- Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) можливістю звертатися по допомогу.
- Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) можливістю проявляти ініціативу.

- Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від публічного приниження / образ з боку студентів.
 - Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від публічного приниження / образ з боку викладачів.
 - Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від погроз з боку студентів.
 - Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від погроз з боку викладачів.
 - Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від недобррозичливого відношення з боку студентів.
 - Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від недобррозичливого відношення з боку викладачів.
- Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) поважним ставленням до себе з боку студентів.

Анкети складались із врахуванням методичних рекомендацій розроблених для описування учнів у загальноосвітніх навчальних закладах за авторством Тушиної О [7]. та адаптовані під опитування здобувачів закладу вищої освіти.

За даними проведеного соціологічного опитування здобувачів було визначено, що рівень емоційної безпеки та комфортності в освітньому середовищі студентів магістратури спеціальності 101 – Екологія є високим. Про це свідчать отримані результати анкетування з переважанням високих бальних оцінок за вище наведеними твердженнями (рис. 1, 2, 3).

Для ґрунтового аналізу результатів соціологічного опитування магістрантів, ми зробили розподіл тверджень на три блоки:

1. твердження, які розкривають психоемоційний стан студента, як особистості: його вміння комунікувати, здатність проявляти себе, відстоювати свою точку зору тощо;
2. питання взаємовідносин студента та викладача;
3. взаємовідносини в ланцюгу студент–студент.

У відповідності до наведених відсоткових показників бальної оцінки тверджень (рис. 1) першого блоку можна зазначити, що переважна більшість респондентів задоволені наявною в них можливістю висловлювати власну точку зору, звертатися по допомогу, проявляти ініціативу та, наявним ступенем захищеності від примушення робити що-небудь проти свого бажання.

Висловлювати власну думку студенти можуть через налагоджену систему анкетного опитування здобувачів у ТДАТУ, що зокрема включають опитування здобувачів вищої освіти стосовно якості освітнього процесу та освітніх програм; якості викладання навчальних дисциплін та питань академічної доброчесності в ТДАТУ. Окрім цього в університеті створена практика збору скарг та пропозицій від здобувачів. Для врахування побажань здобувачів щодо створення у ТДАТУ комфортного для навчання освітнього середовища проводяться зустрічі з ректором.

За допомогою магістранти ОПП «Екологія», можуть звернутися до куратора, викладачів, співробітників деканату, а також представників відділу працевлаштування, міжнародного та юридичного відділу, медпункту, штатного психолога, адміністрації університету та ін. Соціальна підтримка здобувачів вищої освіти надається профспілковим комітетом. Інформаційна допомога реалізується через доступ до інформаційних ресурсів та мережі

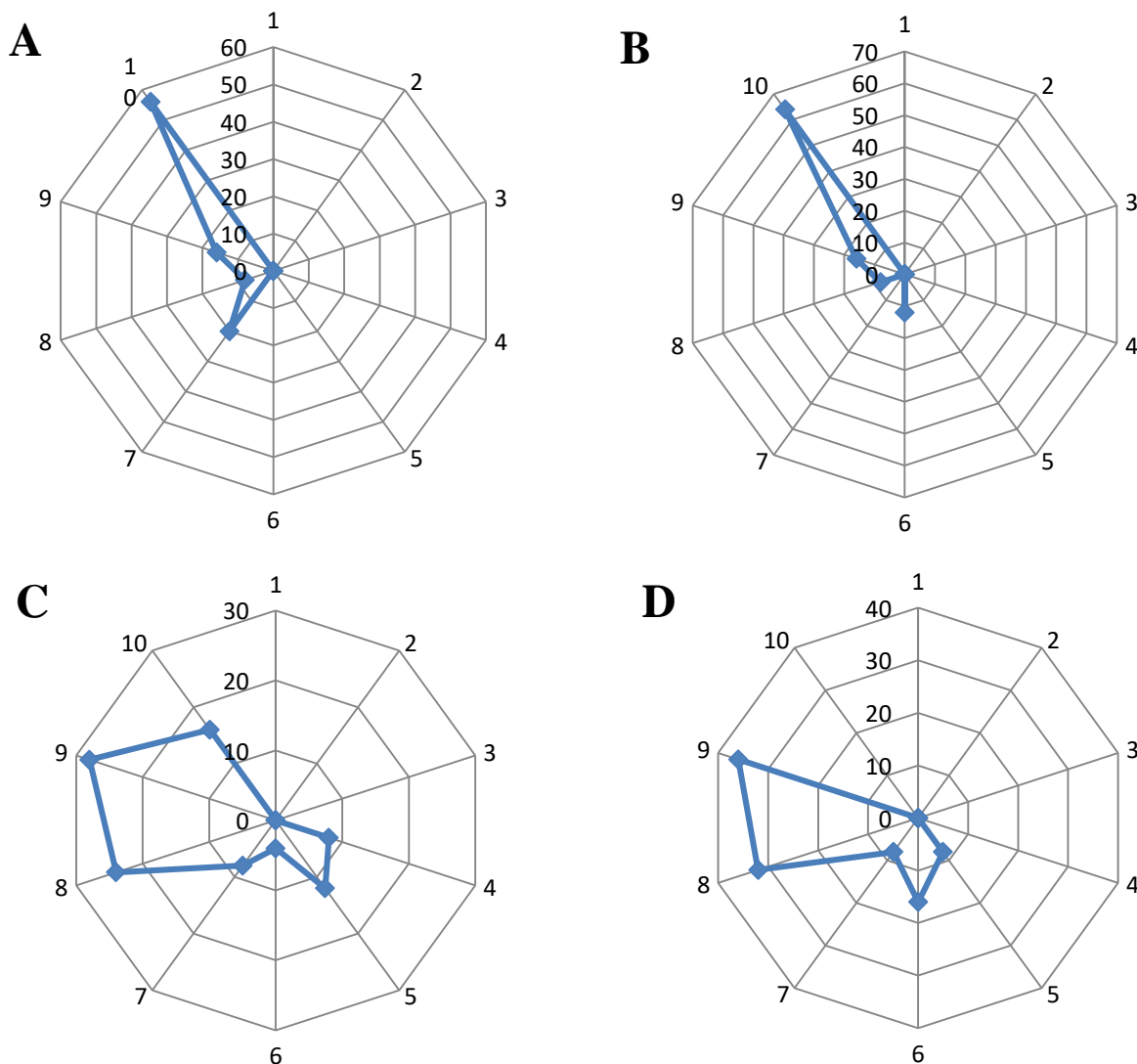

Рис. 1. Відсотковий розподіл бальної оцінки тверджень* за результатами опитувань магістрантів спеціальності 101 – Екологія ТДАТУ

*Примітка:

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) можливістю висловлювати власну точку зору» (А)

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від примушення робити що-небудь проти свого бажання» (В)

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) можливістю звертатися по допомогу» (С)

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) можливістю проявляти ініціативу» (D)

Для задоволення потреби у розвитку творчих здібностей здобувачі можуть долучитись до гуртків художньої самодіяльності. Залучення здобувачів до роботи у складі органів студентського самоврядування також сприяє гармонійному розвитку особистості студента та формуванню в нього навичок майбутнього організатора та керівника. Спортивний клуб ТДАТУ «Таврія-університет» також забезпечує можливість прояву ініціатив серед здобувачів через роботу спортивних секцій, проведення спортивно-масових заходів, тощо.

Високий ступень задоволеності респондентів ступенем захищеності від примушення робити що-небудь проти свого бажання свідчить про позитивний психоемоційний стан у колективі під час навчання та при організації культурних заходів кафедри та університету. Зазначене позитивне світосприйняття студентів свідчить про високий рівень викладання та організації виховної роботи на ОПП «Екологія» із врахуванням аспектів психологічної безпеки освітнього середовища.

Питання другого блоку (рис. 2) розкривають відносини студента з викладачем, питання організації освітнього процесу з урахуванням прав та свобод кожного студента, механізми запобігання психологічного насильства та проявів булінгу на спеціальності 101 – Екологія.

Особливу увагу викладачі ОП приділяють підтриманню сприятливого мікроклімату в академічних групах та збереженню психічного здоров'я студентів. Щосереді проводиться кураторська година, тематика якої розкриває питання актуальні для молоді. Проведення кураторських годин відбувається у форматі брифінгів, психологічних тренінгів, зустрічей з штатним психологом ТДАТУ. Куратори впроваджують психологічний аспект підтримання дружнього спілкування у студентській академічній одиниці для уникнення булінгу, проявів делінквентної поведінки, формування мікрогруп, уникнення розвитку конфліктних ситуацій. Використовують підхід фасилітації при розв'язанні проблемних ситуацій у кураторській групі.

Науково-педагогічні працівники, що долучаються до викладання освітніх компонентів на освітньо-професійній програмі «Екологія» дотримуються принципу партнерського впровадження освітнього процесу, який забезпечує відсутність психологічного тиску на здобувачів, що і відображають данні соціологічних опитувань. Результати, які ми отримали у зазначеному блоці констатують про відсутність недобррозичливої, конфліктної чи агресивної поведінки з боку викладачів, які приймають участь у навчанні магістрантів відповідної спеціальності. Також свідчать про вміння викладачів, що працюють за ОПП – Екологія попереджати та вирішувати конфлікти в групі, досягати компромісів; застосовувати системний підхід у профілактичній роботі; дотримуватись прав людини та протидіяти негативним явищам в освітньому середовищі.

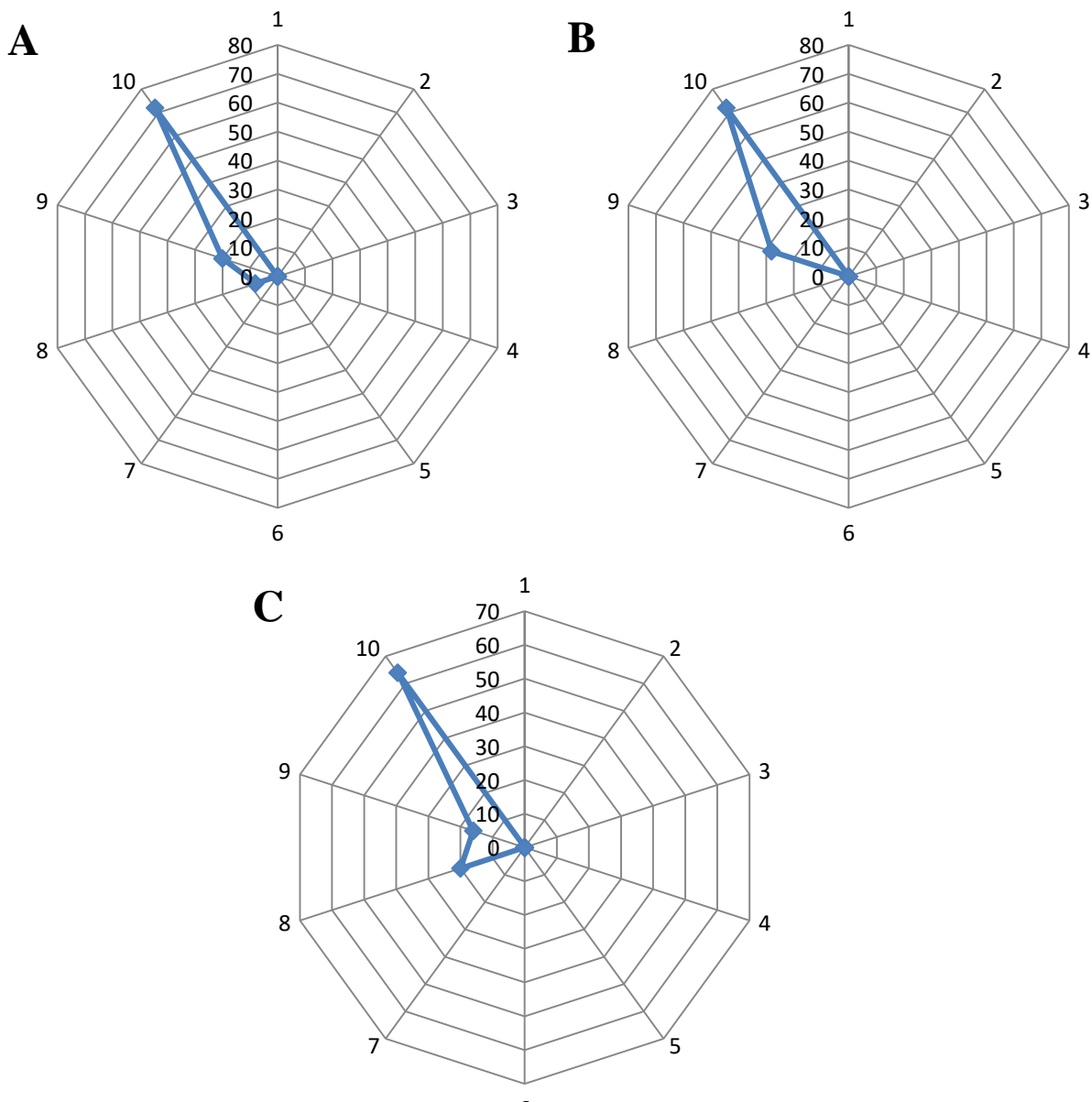

Рис. 2. Відсотковий розподіл бальної оцінки тверджень за результатами опитувань магістрантів спеціальності 101 – Екологія ТДАТУ**

**Примітка:

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від публічного приниження / образ з боку викладачів» (А)

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від погроз з боку викладачів» (В)

«Як Ви визначаєте свій ступінь захищеності від недобррозичливого відношення з боку викладачів» (С)

Психологічні аспекти безпеки освітнього середовища враховують не лише відношення у системі «викладач – здобувач» але у певній мірі контролюють питання взаємовідносин в системі «студент – студент». Отримані дані за твердженнями третього блоку розкривають картину

взаємовідносин між студентами як під час навчальних годин так і у позааудиторний час (рис. 3).

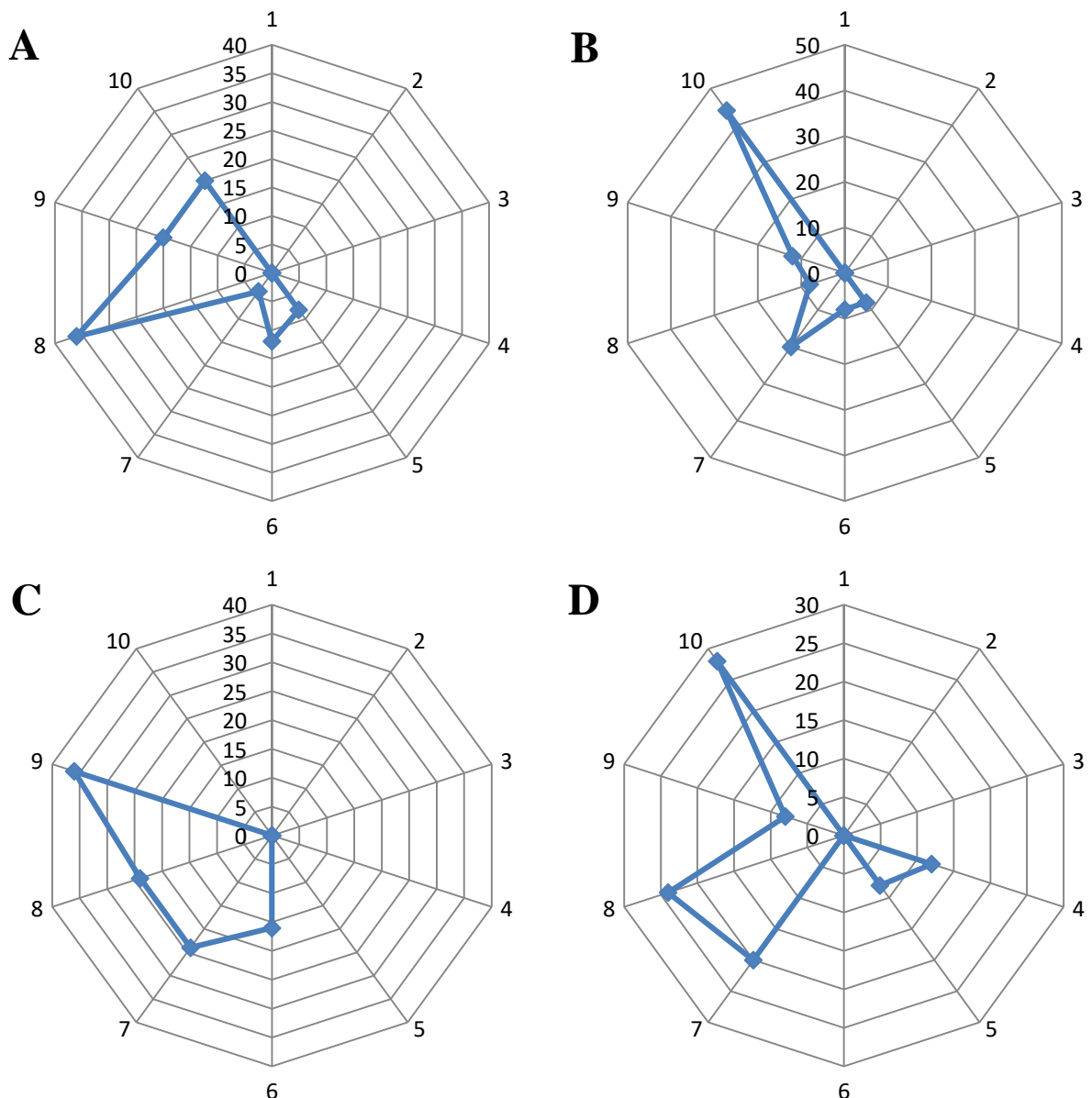

Рис. 3. Відсотковий розподіл бальної оцінки тверджень* за результатами опитувань магістрантів спеціальності 101 – Екологія ТДАТУ**

***Примітка:

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від публічного приниження / образ з боку студентів» (А)

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від погроз з боку студентів» (В)

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) ступенем захищеності від недобррозичливого відношення з боку студентів» (С)

«Я як здобувач(ка) вищої освіти задоволений(на) поважним ставленням до себе з боку студентів» (D)

В цілому ж отримані дані дозволяють зробити висновок, що в академічних групах сформоване стійке психологічно-безпечне освітнє

середовище, яке створює умови особистого розвитку студента, формування в них компетентностей, важливих для успішної соціалізації особистості.

Порівнюючи данні рисунку 2 та 3 між собою, доцільно зауважити, що відношення у студентському колективі за результатами бальної оцінки є менш позитивними. При проведенні аналізу отриманих даних необхідно враховувати специфіку міжособистісних відношень між студентами, прояви симпатій та антипатій на рівні сприйняття чи несприйняття один одного. Чутливими також можуть стати питання гендерних відмінностей, релігійних вподобань, національних розбіжностей, поважного ставлення до особливостей кожної людини тощо. На аспекти взаємодії між студентами, в певній мірі, впливають фактори домашнього виховання, традицій у родині, культури поведінки та толерантного відношення до кожної особистості.

Процеси спостереження за мікрокліматом в студентському колективі підпорядковується та здійснюється через куратора, будь-якого викладача кафедри та представників деканату. Здобувачі освіти можуть звертатися, в разі необхідності, за кваліфікованою допомогою до штатного психолога ТДАТУ та студентського омбудсмена. Для студентів, які навчаються за спеціальністю 101 – Екологія практикується проведення тематичних заходів які спрямовані на: зменшення кількості випадків насильства з боку однолітків у університеті; створення студентської атмосфери, що сприяє розвитку особистості, і, що більш важливо, участь їх у заходах з попередження насильства; підвищення обізнаності про наявне насильство серед молоді, зниження толерантності до насильницької поведінки.

Висновки. Таким чином за результатами проведених соціологічних досліджень серед магістрантів спеціальності 101 – Екологія у розрізі психологічної безпеки освітнього середовища можна визначити задоволеність здобувачів рівнем реалізації освітнього процесу у контексті розглянутого питання. Оскільки більшість студентів погоджується із наданими для бального оцінювання тезами визначаючи для них достатньо високі бали у більшості випадків. Узгодженість наведених соціологічних опитувань із приведеними у статті алгоритмом реалізації освітнього процесу на рівні освітньо-професійної програми «Екологія» зокрема та ЗВО в цілому говорять про ефективність їх використання та про доцільність їх збереження як позитивну практику забезпечення якості освітнього процесу на відповідній спеціальності в контексті забезпечення високого рівня психологічної безпеки освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. П. До поняття безпеки освітнього середовища: аспекти дослідження. Зб. наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна. 2017. Вип. 13. С. 10–12.

2. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти: навч.-метод. посіб. / В.Л. Андрєєнкова та ін. Київ : ФОП Нічога С.О., 2020. 196 с.

3. Кириленко Н. М. Проблеми інформаційної безпеки освітнього середовища вищого навчального закладу. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 2012. С. 149– 151.

4. Кодекс безпечного освітнього середовища. URL: <https://www.kremenetslyceum.com.ua/wpcontent/uploads/Posibnik-Bezpechno-osvitnye-seredovishhe.pdf> (дата звернення: 14.04.2021).

5. Мельник В. Безпека особи в системі загальної безпеки. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/PSF/2009_11/Melnyk.pdf (дата звернення: 14.04.2021).

6. Міхеєва Л. В., Кулешова О. В. Булінг в освітньому середовищі: аналіз, шляхи подолання. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2019. Вип. 1. С. 154–158. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/25>

7. Тушина О. Психологічна безпека в загальноосвітньому навчальному закладі: практичний посібник. Запоріжжя: ЗОППО, 2013. 145 с.

8. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: методичний посібник. Київ, 2018. 56 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/.../bezpechnogo-osvitnogo-seredovishcha140818.docx>

Ayubova E.M, Shcherbyna V.V., Chebanova Yu.V., Hanchuk M.M., Skyba V.P., Antonovskyi O. G. Analysis of the comfort of the educational environment in the context of its psychological safety in TSATU according to the results of sociological surveys of graduate students in 2021 specialties 101 – Ecology.

Summary. The article analyzes the data of sociological surveys of first and second year undergraduates in ensuring their rights, freedoms and interests in the educational process at OPP «Ecology». Aspects of safe interaction between students and teachers in the educational process were studied in order to prevent manifestations of disrespect and violence. The article considers the problem of developing and implementing a system of measures for crime prevention between participants in the educational process; mechanisms to prevent and respond to the slightest manifestations of violations of the safe environment through psychological and pedagogical support of higher education students TSATU.

An analytical review of the results of sociological surveys and current practices of the educational process at the level of the educational program in particular and free economic education in general.

Key words: safe educational environment, institute of curation, sociological polls, specialty 101 - Ecology, TSATU.